

JURIDISK RÅDGIVNING FOR KVINNER *Jurk*

Justis- og beredskapsdepartementet
Lovavdelingen
Postboks 8005 Dep
0030 Oslo

Oslo, 31.05.13

Høring – Endringer i straffeloven 1902 og straffeloven 2005 (personforfølgelse, voldtekt og andre seksuelle overgrep, formidling av prostitusjon, forberedelse til tvangsekteskap, foreldelsesregler mv.)

Juridisk rådgivning for kvinner, JURK, viser til høringsbrev av 08.02.13 vedrørende ovennevnte høring. Vi takker for tilliten som høringsinstans.

JURK gir gratis juridisk rådgivning og rettighetsinformasjon til kvinner, og vi uttaler oss på bakgrunn av de erfaringer vi har gjort i vårt arbeid.

Personforfølgelse

Endringer til straffeloven 1902 § 390 a:

JURK bemerker innledningsvis at siden personforfølgelsessaker kan ha ulik alvorlighetsgrad, bør et straffeforbud være så vidt at det tar hensyn til både mildere og grovere overtredelser. Samtidig må utformingen være så presis at den omfatter alle typer handlinger som kan være en del av personforfølgelsen.

JURK stiller seg derfor bak Departementets tredje forslag:

§ 227a/226a Alvorlig personforfølgelse

Den som gjentatte ganger truer, følger etter, iakttar, kontakter eller gjennom andre sammenlignbare handlinger forfølger en annen på en måte som er egnet til å fremkalle frykt eller engstelse straffes med fengsel eller bøter i inntil fire år.

Telefon:
22 84 29 50
Faksnr:
22 84 29 51

Telefonhenvendelse:
Man kl 09 - 15
Ons kl 17 - 20

Klientmottak:
Ons kl 17 - 20

Adresse:
Arbins gate 7
0253 Oslo
www.jurk.no

Imidlertid bemerker JURK at medvirkning bør straffes på samme måte, i tråd med Departementets to første forslag. JURK har sett behovet for dette i sin saksbehandling hvor en skadevolder fikk hjelp av familiemedlemmer til å unngå straffeforfølgelse slik at personforfølgelsen kunne fortsette. Følgende ordlyd foreslås dermed:

§ 227a/226a Alvorlig personforfølgelse

Den som gjentatte ganger truer, følger etter, iakttar, kontakter eller gjennom andre sammenlignbare handlinger forfølger en annen på en måte som er egnet til å fremkalle frykt eller engstelse straffes med fengsel eller bøter i inntil fire år. Medvirkning straffes på samme måte.

JURK bemerker, som påpekt av Departementet, at det er nødvendig at ordlyden i straffeloven 1902 § 390 a og straffeloven 2005 § 226 endres, slik at det klart fremgår at mindre alvorlige personforfølgelsessaker også er straffbare.

JURK gjør oppmerksom på at en i dette avsnittet ikke har tatt stilling til bestemmelsens strafferamme. Dette utdypes nærmere nedenfor.

Behovet for en egen bestemmelse om personforfølgelse:

JURK har gjennom sin saksbehandling gjentatte ganger sett at dagens lovgivning ikke beskytter kvinner utsatt for personforfølgelse. Fordi det i dag ikke finnes noen konkret straffebestemmelse som gir tilstrekkelig vern mot denne typen atferd, har JURK erfart at politiet ikke har noen helhetlig praksis med hensyn til hvilke straffebestemmelser slike forhold blir subsumert under.

I en sak hvor JURK søkte om voldsoffererstatning på vegne av en klient ble forholdet hennes subsumert under straffeloven § 390 a. JURKs klient hadde blitt forfulgt av en person i over 6 år. Forfølgelsen bestod blant annet i at skadevolder blant annet kom med trusler om voldtekt og drap, fulgte etter henne på offentlige steder, oppsøkte henne på arbeidsplassen ved oppmøte og telefoner, tok kontakt med hennes familie og venner og sjikanerte henne per telefon. Etter JURKs vurdering var det her snakk om svært grove forhold som fikk enorme konsekvenser for vår klient; hun flyttet gjentatte ganger, også til utlandet, for å komme vekk fra skadevolder, måtte bytte arbeidsplass, utviklet store psykiske lidelser og er i dag 100 % arbeidsufør.

JURK bemerker at i dette tilfellet tok politiet ut siktelse etter straffeloven § 390 a. Denne gjelder for skremmende eller plagsom opptreden eller annen hensynsløs adferd som krenker en annens fred. Som Departementet har nevnt i høringsnotatet, ble straffeloven § 390 a innført som et resultat av Telefonsjikanedommen, Rt. 1952 s. 989. JURK anser forholdene i dommen som vesentlig mindre grove enn det vår klient ble utsatt for. Ettersom straffeloven § 390 a ble anvendt, var vår klient avskåret fra å få tilkjent erstatning etter voldsoffererstatningsloven fordi denne bestemmelsen anses å falle utenfor lovens saklige virkeområde, jf. voldsoffererstatningsloven § 1. Videre ble anvendelse av straffeloven § 227 vurdert, men siden ordlyden går ut på å true om å begå en straffbar handling, var heller ikke denne bestemmelsen fullt ut dekkende for det vår klient ble utsatt for. JURK bemerker at selv om et forhold er så alvorlig at man kan anvende straffeloven § 227, vil heller ikke denne bestemmelsen dekke de overgrepene som personforfølgelse innebærer. Dette gjelder særlig når man tar hensyn til hvor

lang tid personforfølgning kan pågå og hvor mange former forfølgelsen kan ta (sende brev, oppsøke offerets familie, arbeidsplass, venner og bekjente, komme med trusler etc.).

I en annen sak hvor JURK ble kontaktet, ble et lignende forhold subsumert under straffeloven § 227. I denne saken var skadelidte tidligere kjæreste med skadevolder som gjentatte ganger tok kontakt med vår klient, hennes familie og venner for å spre rykter om henne. På grunn av vår klients kulturelle og religiøse bakgrunn, var informasjon hennes miljø fikk om hennes påståtte adferd særlig tyngende. I tillegg til ryktespredningen, fremsatte han flere trusler om vold og drap

Sakene JURK trekker frem viser at det ikke er helhetlig praksis i politiet. Det virker videre som det er tilfeldig hvilken straffebestemmelse det blir tatt ut tiltale etter. Etter JURKs vurdering virker det som manglende straffebestemmelser fører til denne forskjellen i praksis.

JURK mener på denne bakgrunn at det bør inntas en egen straffebestemmelse som gir forbud mot personforfølgelse.

Strafferamme

JURK har i sin saksbehandling sett at det er særlig to momenter som taler for en skjerpet strafferamme i saker som omhandler personforfølgelse.

For det første kan det ved personforfølgelse objektivt sett dreie seg om svært alvorlige krenkelser som må sees i sammenheng med hverandre, selv om de også kan være brudd på selvstendige straffebestemmelser hver for seg. JURK bemerker at alvorlighetsgraden blir større når man ser forholdet under ett; det vil ofte være snakk om hyppige og langvarige krenkelser.

For det andre kan personforfølgelser få store konsekvenser for offeret. Som Departementet også har nevnt i sitt høringsnotat, vil offeret ofte bli nødt til å legge om sitt liv for å forsøke å unngå forfølgelsen.

JURK bemerker at straffeloven § 227 har en øvre strafferamme for særdeles skjerpende omstendigheter på 6 års fengsel. Videre har man samme øvre strafferamme for grove overtredelser av straffeloven § 219. Det kan være nærliggende å sammenligne visse typer personforfølgelse med vold i nære relasjoner, da særlig tatt i betraktning at overgrepene kan pågå over et lengre tidsrom, hvilken psykisk påkjenning overgrepene kan ha for offeret, samt at personforfølgelse kan foregå i en nær relasjon.

På denne bakgrunn foreslår JURK at man i den nye straffebestemmelsen gir et større spillerom hvor man ved de groveste overtredelsene fastsetter en øvre strafferamme på 6 år.

Utforming av gjerningsbeskrivelsen i voldtektsbestemmelsen

Behovet for at samtykke inntas som et vilkår

JURK ønsker innledningsvis å bemerke at vi stiller oss bak høringsuttalelsen utarbeidet av

Amnesty International hva gjelder endringer i gjerningsbeskrivelsen av voldtektsbestemmelsen.

JURK ser behovet for en voldtektsbestemmelse som åpner for en bredere definisjon av voldtekt. Gjennom vår saksbehandling har JURK ved flere anledninger opplevd at klienter forteller om handlinger som etter vår forståelse klart er overgrep og/eller voldtekt, men som klientene selv ikke definerer som dette. JURK opplever at grunnene til dette kan være relasjonen offeret har til overgriper (ektefelle, samboer, kjæreste, venn) eller mangel på vold og eksplisitt tvang ved hendelsene. Eksempler på dette er en klient som henvendte seg til JURK for å takle noe hun beskrev som et typisk kvinneproblem, nemlig at hun var påført skader i underlivet som en følge av en seksuell relasjon med sin ektefelle. Hun ga uttrykk for at slike problemer var en naturlig del av det å være en gift kvinne, og ikke at dette kunne være en straffbar handling. JURK har også mange klienter som henvender seg til oss for å få hjelp i forbindelse med samlivsbrudd, og hvor det fremkommer, gjerne i en bisetning, at vedkommende har vært utsatt for seksuelle overgrep i parforholdet.

JURK har videre flere klienter som har opplevd å bli utsatt for seksuelle overgrep fra familie eller andre nærstående. Disse klientene sliter svært ofte med sterke følelser som skam og skyld, ofte fordi de føler at de ikke gjorde stor nok motstand eller våget å si i fra om overgrepene. Dagens voldtektsbestemmelse kan til en viss grad tolkes dit hen at offeret må yte motstand og hindre at overgrepet skjer, og tar ikke tilstrekkelig høyde for elementer som psykisk overtak. Dersom vurderingen om det er begått et seksuelt overgrep knyttes til samtykke, vil ansvaret i enda større grad flyttes over på overgriper. JURK bemerker at samtykke må gjelde selv om en overgriper har hatt et seksuelt forhold til offeret tidligere.

En endring av ordlyden vil også kunne ha en positiv virkning i et likestillingsperspektiv. Den nåværende ordlyden i straffeloven § 192 knytter voldtekt opp mot vold eller tvang. På bakgrunn av dagens oppfatninger av kjønn og maskulinitet kan det bli vanskelig å se for seg at dette språket åpner for at også menn blir utsatt for seksuelle overgrep og voldtekt. Ordlyden i straffeloven § 192 bør gjenspeile en virkelighet hvor også menn blir utsatt for voldtekt, også av kvinner. Likestillingshensyn taler derfor for at samtykke bør inntas som et selvstendig vilkår i vurderingen av om straffeansvar etter straffeloven § 192 kan ilegges.

Det er i samfunnsdebatten argumentert for at å innføre samtykke som et selvstendig vilkår vil være vanskelig å håndheve. JURK vil til dette bemerke at det allerede etter dagens bestemmelse er vanskelig å bevise at vilkårene etter straffeloven § 192 er oppfylt. Å innta samtykke som selvstendig vilkår vil ikke i ytterligere grad endre på dette. JURK vil videre bemerke at det allerede finnes bestemmelser i straffeloven som er vanskelige å håndheve ut i fra bevisituasjonen. Man kan i flere tilfeller tenke seg at det blir ord mot ord, for eksempel straffeloven § 219 eller § 227. Dette er dermed ikke et argument for å unnlate å foreta endring som gjenspeilet i høringsnotatet.

En annen innvending som har vært anført mot lovendringen er at det vil føre til at uskyldige blir dømt. JURK gjør i denne forbindelse oppmerksom på at uskyldspresumsjonen fortsatt vil være den samme. Videre vil beviskravet og kravet om forsett ikke endres. Gjerningspersonens rettssikkerhet vil således fortsatt være ivaretatt.

Den innvendingen JURK synes er mest interessant i debatten, er argumentet om at en lovendring, som foreslått av Departementet, kan medføre en ytterligere fokusering på offerets seksualmoral og handlemåte i forkant av overgrepet som et ledd i samtykkevurderingen. JURK har i flere saker sett at offerets seksualmoral har blitt vektlagt i voldtektssaker for domstolene. JURK erkjenner at dette fortsatt kan være et problem selv med lovendringen, men som påpekt ovenfor vil den nye bestemmelsen være med på å skyve ytterligere ansvar over på overgriper i og med at vedkommende må forsikre seg om at det faktisk foreligger samtykke.

Utenforliggende hensyn som offerets seksualmoral og adferd, vil mest sannsynlig fortsatt kunne bli lagt vekt på i en domsavgjørelse. Som et eksempel kan nevnes en dom fra Oslo tingrett av 21.06.11 (Referanse TOSLO-2011-41149) hvor dette uttrykkes på følgende måte: "Retten feller ingen moralsk dom over B, men konstaterer at hun i beruset tilstand ikke er fremmed for å kunne ha sex med menn hun ikke kjenner godt. Dette har bevismessig betydning i relasjon til å forstå hennes handlemåte i forhold til de tiltalte." JURK kan dessverre ikke se at det er mulig å endre slike holdninger i rettsvesenet ved lov og ser derfor ikke at dette er et argument mot å innta samtykke som et selvstendig vilkår. Vi påpeker i den anledning at lovendringer kun er ett virkemiddel i arbeidet mot seksuelle overgrep, og at man også er avhengig av andre tiltak som holdningsskapende arbeid og kompetanseheving om slike typer forbrytelser for aktører i rettsvesenet.

Den konkrete utformingen av straffeloven § 192

JURK stiller seg positive til Departementets lovforslag når det gjelder å innta en ny bokstav d i straffeloven § 192. JURK har ingen ytterlige bemerkninger til Departementets foreslåtte ordlyd. Når det gjelder utformingen av ny bokstav b, stiller JURK seg bak endringsforslaget. Imidlertid bemerkes det at ordlyden kan virke imot Departementets hensikt. "Særlige" brukes i lovgivningen for øvrig med den hensikt å beskrive at det skal relativt mye til før et vilkår er oppfylt. Fordi Departementet har understreket i høringsnotatet at en slik bestemmelse ikke er ment å ramme tilfeller der noen objektivt sett har vanskeligheter med å motsette seg handlingen mener JURK det er uheldig at vanskeligheter karakteriseres av ordet "særlige". Følgende ordlyd foreslås derfor:

b) "har seksuell omgang med noen som er bevisstløs eller av andre grunner har vanskeligheter med å motsette seg handlingen,"

Behov for en egen straffebestemmelse som setter forbud mot å tvinge to fornærmede til å ha ufrivillig seksuell omgang

JURK har ingen erfaring fra nylig saksbehandling om saker hvor to fornærmede har blitt tvunget til å ha ufrivillig seksuell omgang. Imidlertid har ikke straffeloven noe straffeforbud som direkte rammer ovenfornevnte forhold. JURK stiller seg derfor positive til en lovendring som kan gi økt beskyttelse for fornærmede i slike saker.

Foreldelse

Behovet for at straffeansvar for seksuelle overgrep mot barn er unntatt for foreldelse

JURK opplever ofte at klienter som har opplevd seksuelle overgrep da de var mindreårige tar kontakt med oss i godt voksen alder. Det er gjerne flere tiår siden overgrepene skjedde. JURK opplever også at vi er de første som klientene har åpnet seg for om overgrepene de har blitt utsatt for. Samtlige av våre klienter som er i denne situasjonen har utviklet posttraumatisk stresslidelse (PTSD), eller har klare PTSD-trekk.

Symptomene ved PTSD er beskrevet i The International Statistical Classification of Diseases and Related Health Problems (ICD 10). Det fremgår av denne definisjonen at PTSD oppstår som en forsinket eller langvarig reaksjon på en belastende livshendelse eller situasjon av usedvanlig truende eller katastrofal art. Typiske trekk ved PTSD omfatter blant annet unngåelse av aktiviteter og situasjoner som minner om traumet. Dette innebærer at en person med PTSD både tankemessig og atferdsmessig vil forsøke å unngå å bli minnet om hendelsen.

Ifølge "Seksuelle overgrep mot barn – utvalgte temaer" utgitt av Nasjonalt ressurscenter for seksuelt misbrukte barn (punkt 3.4), er dissosiasjon en beskrivelse av en tilstand som representerer en fremmedgjøring av individets forhold til verden og seg selv, og inngår også som et element i PTSD. Begrepet betegner en prosess og en forsvarsmekanisme. Ved å dissosiere kan individet beskytte seg fra å bli ødelagt av uheldige og ekstremt smertefulle (psykiske og fysiske) opplevelser. I stedet for at man lagrer et minne i sin helhet med alle dets ingredienser (syns- og hørselsinntrykk, lukt, kroppssansing, tanke, følelse, handling, mening), splittes det opp i fragmenter som lagres atskilt fra hverandre. Slik slipper individet å forholde seg til helheten i sine opplevelser.

Saksbehandlingen til JURK gir oss grunn til å konkludere med at det tar lang tid for barn utsatt for seksuelle overgrep å bearbeide traumene de blir påført som en følge av overgrepene. De psykiske skadene man er blitt påført som en følge av de seksuelle overgrepene vil nettopp være årsaken til at man ikke er i stand til å ivareta sin rettsstilling ved for eksempel å anmelde forholdet. Dette taler etter JURKs vurdering for at disse sakene bør være unntatt strafferettslige foreldelsesregler.

JURK vil bemerke at barn ikke i samme grad som voksne har et vokabular til å beskrive de seksuelle overgrepene som har skjedd. Fordi barn ikke har utviklet bevissthet rundt seksualitet, er de heller ikke i stand til å forstå hva de blir utsatt for. Barn vil dermed som regel ikke være i stand til å varsle om overgrepene før i voksen alder. JURK bemerker videre at det å leve med denne typen traumer i lang tid, ofte vil ha ført til at man har undertrykt minnene, og dermed også fortrenget den faktiske kunnskapen om at overgrepene har skjedd. Dette taler også for at foreldelsesregler ikke bør gjelde for denne typen forhold.

JURK har i sin saksbehandling erfart at mange barn, med sitt eget språk, varsler nærstående om de seksuelle overgrepene de har blitt utsatt for. Klientene som oppsøker JURK i voksen alder forteller imidlertid at de i denne situasjonen ikke har blitt trodd og at de blir fortalt at det de sier ikke er sant. Dette kan påvirke barns egen oppfatning av hva som har skjedd med dem, og

igjen medføre at man fortrenger og omdefinerer det som har skjedd. JURK har opplevd at klienter først tar kontakt etter å ha lest om andre overgrepssaker, for eksempel i media, som trigger hukommelsen. JURK ser at det er så mange individuelle faktorer som spiller inn på når og om en person utsatt for seksuelle overgrep i barndommen vil kunne anmelde. Dersom man skal kunne gi denne gruppen en reell mulighet til å forfølge overgriper, kan man ikke ha foreldelsesfriser i denne typen saker.

JURK viser til Departementets høringsuttalelse hvor det påpekes at et sentralt hensyn bak foreldelsesreglene er at verdien av vitneprov og andre bevis svekkes med tiden, og at dette kan øke faren for at en rettsavgjørelse kan bli feil. JURK bemerker til dette at reglene om bevisavveining vil ivareta disse hensynene.

Videre viser Departementet til at strafforfølgningens preventive virkninger langt på vei blir de samme enten eldre forhold henlegges på grunn av foreldelse eller ender med frifinnelse. JURK er av den oppfatning at den fornærmedes behov ikke blir ivaretatt ved en henleggelse på bakgrunn av foreldelse; det at saken automatisk ansees som foreldet, og dermed ikke blir prøvd for domstolen kan forsterke opplevelsen av ikke å bli trodd. Mange har også et behov for en avklaring i en retts sak for å kunne komme seg videre i bearbeidelsesprosessen.

JURK bemerker at ved sivilrettslige krav, for eksempel voldsoffererstatning, vil det være prosessbesparende ikke å operere med foreldelsesregler.

Konkret lovforslag

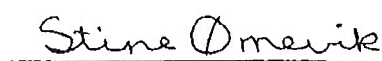
JURK stiller seg bak departementets forslag om å knytte en bestemmelse om ikke-foreldelse av straffansvaret for seksuelle overgrep mot barn til overtredelse av straffeloven 1902 §§ 195 og 196 og straffeloven 2005 §§ 299, 301, 302 og 303.

For Juridisk rådgivning for kvinner (JURK)

Marta Trzcinska, daglig leder

Andrea Gustafsson

Ida Thorsrud

Stine Ørnevik